Zaměstnanecká péče

Pojištění - bydlení - sociální příspěvky

V okrlšku ostravsko-karvinském nalézá se asi 800 budov pro dělnictvo hornické, v nichž je asi půl čtvrta tisíce bytů. Při budovách těch upraveny jsou malé zahrádky a tu a tam horníci ještě užívají kousku pole, za čež platí ročně 20 až 25 zlatých náhrady.

František Sláma, *Vlastenecké putování po Slezsku*. 1886.

Změnil se i život horníků, kteří přestávají bydlet ve starých koloniích a stěhují se do nových měst, karvínského Stalingradu a na Havířov.

Horník, kalendář na rok 1958.

Pohraniční kolonie, stavěná mezi lety 1895–1921, nabízela bydlení pro zaměstnance dolu Hlubina Larisch-Mönnichova těžířstva.

Nastupující průmyslový věk si ponechal mnohé tradiční způsoby chování, mezi které patřila také starost, jíž majitel podniku věnoval svým pracovníkům. Od těch byla naopak očekávána poslušnost a úcta.

Paternalistické (*pater* = otec) normy chování stály za vznikem celého souboru aktivit, které nazýváme firemní sociální péčí, vrcholící na přelomu 19. a 20. století. Jejich rozmach byl důsledkem absence jednotného, státem organizovaného sociálního systému.

V blízkosti kolonií vznikaly závodní konzumy, které umožňovaly regulaci cen s ohledem na výšku hornických mezd. Samozřejmostí se počátkem 20. století stalo deputátní uhlí. Meziválečné kolektivní smlouvy stanovovaly také výši přídavků na dítě, které ke mzdě pobírali zaměstnanci dolů. Jejich vyplácení se však vyvíjelo v závislosti na aktuální ekonomické situaci.

Se znárodněním těžby v roce 1945 přešla správa zaměstnaneckých benefitů na stát, který dále usiloval o centralizaci celé škály do té doby soukromých sociálních programů.

Kolonie Nový York vystavěná mezi lety 1913–1917 představovala ukázkový příklad bytové péče o zaměstnance. Báňská a hutní společnost využila stavební projekt architekta Oskara Schwera. Obdobné domy dodnes nalezneme např. v německém Essenu.

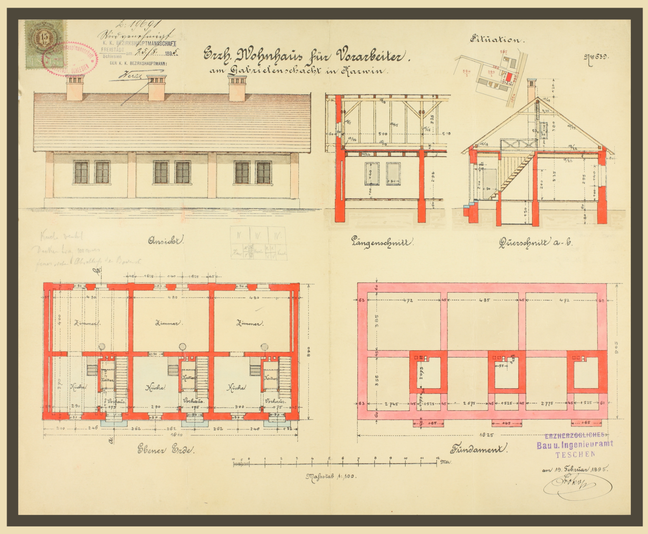

Závodní kolonie jsou jednou z nejznámějších forem firemní sociální péče. Jejich potřeba vzrůstala od 80. let 19. století, kdy se hornické síly již nerekrutovaly pouze z místní populace, ale za prací začali do regionu mířit i lidé ze vzdálenějších oblastí. V roce 1894 se v katastru Karviné nacházelo 192 domů pro hornické zaměstnance a jejich rodiny. Do roku 1929 tento počet vzrostl na 733 domů určených dělnickým rodinám a 102 domů pro rodiny báňských úředníků.

Stavební plán dělnického domu je charakteristickou ukázkou typových budov, které v obci stavěla Těšínská komora pro horníky dolu Gabriela a Hohenegger mezi lety 1880–1900. V domě byly tři byty, řazené vedle sebe, které sestávaly z předsíně, komory, kuchyně a obytné místnosti. Jednotlivé byty byly situovány napříč stavbou, což napomáhalo snadnějšímu odvětrávání. Společnost stavěla domy o třech, nebo šesti bytech.

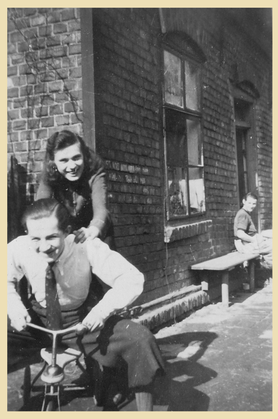

Zábava v Bílé kolonii dolu Jindřich Larisch-Mönnichova těžířstva v roce 1944.

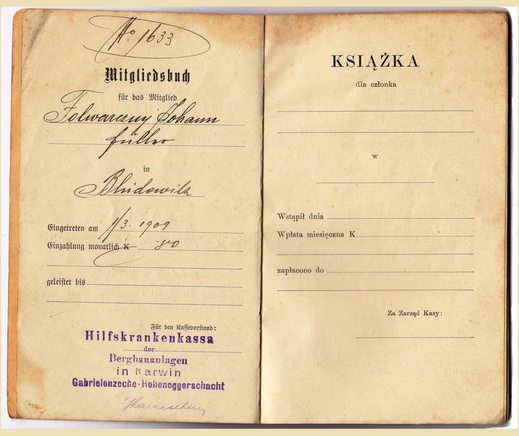

Knížka nemocenské pokladny dolu Gabriela, jejímž majitelem byl Jan Folwarczný z Bludovic. Ten do systému vstoupil v roce 1909 a jeho měsíční odvod na pojistném činil 80 haléřů. Folwarczný pracoval jako naražeč a řadil se tedy mezi níže postavené důlní dělníky. Jejich průměrná měsíční mzda sahala v témže roce k 87 korunám.

Nemoci, úrazy a stáří se nevyhýbaly ani našim předkům. Pojištění nemoci i podpora hornických vysloužilců byly jednotlivými důlními společnostmi zaváděny od poloviny 19. století na principu tzv. bratrských pokladen.

Zákonem z roku 1889 povinně přispívali do systému také zaměstnavatelé. Postupně se nemocenská péče rozšiřovala také na rodinné členy, byly vypláceny vdovské a sirotčí důchody. Hornické manželky měly nárok na lékařskou péči během porodu a šestinedělí.

Začala vznikat síť závodních nemocnic, financovaných z prostředků nemocenských pokladen. (Mezi lékaře Bratrské pokladny Larisch-Mönnichových dolů nastoupil v roce 1895 čerstvý absolvent vídeňské medicícny MUDr. Wacław Olszak, později starosta města.)

V roce 1924 byla firemní nemocenská a starobní péče zásadně reorganizována. Všechny bratrské pokladny v OKR byly sloučeny do tzv. Revírní bratrské pokladny se sídlem v Moravské Ostravě. Správní orgány byly složeny z volených zástupců zaměstnavatelů i zaměstnanců.

Revírní bratrská pokladna byla zrušena v roce 1948.

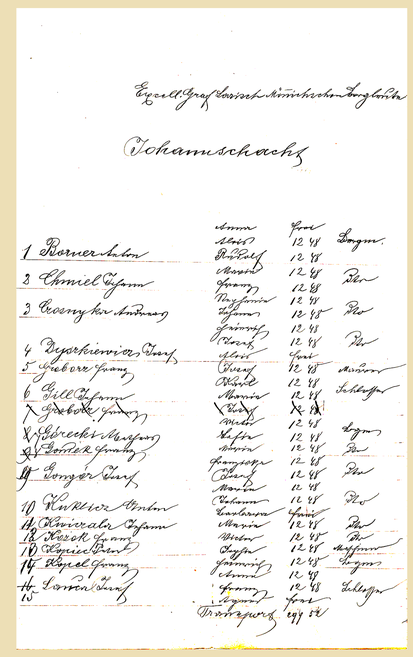

Školné za hornické děti platily těžební společnosti. Na obrázku je seznam zaměstnanců dolu Jan a jejich školou povinných dětí včetně výše odvodu za rok 1907.

Rajecké Teplice nedaleko slovenské Žiliny na fotografii z roku 1933.
(Zapůjčeno z fondů SOkA Přerov.)

Od lázní k podnikové dovolené: v roce 1908 byly dány do provozu lázně v Kunčicích pod Ondřejníkem, které např. v roce 1927 ošetřily 1365 hornických pojištěnců. V roce 1924 zakoupila Revírní bratrská pokladna lázně v Rajeckých Teplicích. Hornické pojištění se vztahovalo také na léčbu v lázních Darkov, kam jezdily zejména děti.

Vlastní rekreační sídla budovaly jednotlivé podniky také po druhé světové válce. Cílem již nebyla léčba nemocných zaměstnanců, ale jejich zotavení.

Rekreační středisko Polana v Dolní Lomné, provozované Dolem 1. máj.

Dovolená v středisku Štola ve Vysokých Tatrách.

SOLI K UHLÍ
Karviná 1268-2018
Státní okresní archiv Karviná